

Zdzisław Pietrzyk, Ryszard Tatarowski

Nieznany inkunabuł z biblioteki Biernata z Lublina

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 87/2, 145-147

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAW PIETRZYK, RYSZARD TATARZYŃSKI

NIEZNANY INKUNABUŁ Z BIBLIOTEKI BIERNATA Z LUBLINA

Biernat z Lublina jest pisarzem, którego biografia nadal pozostaje pełna tajemnic i nieudomówień. Najwięcej wiemy o jego życiu z autobiograficznej notatki, którą odnalazł Kamil Kantak¹. W ostatnich czasach artykuły Augusta Grychowskiego i Stanisława Grzeszczuka wyjaśniły sporo szczegółów na podstawie autobiograficznych zapisek Biernata z Lublina². Jak dotychczas, wiadomości o nim czerpiemy przeważnie z jego zapisek oraz twórczości, świadectwa bowiem współczesnych o Biernacie są bardzo nieliczne, a nie odnaleziono jakichkolwiek źródeł urzędowych, w których by występował³.

Największe znaczenie dla biografii Biernata mają jego zapiski na książkach, które czytał lub też należały do jego biblioteki. Obecnie wymienianych jest 9 pozycji, które mogły wchodzić w skład biblioteki Biernata z Lublina⁴, jeśli przyjmiemy założenie, że książki opatrzone jego podpisami również do niego należały. Wątpliwość co do tego budzą jednak dwa fakty: po pierwsze, w odnalezionej przez Kantaka autobiograficznej zapisce Biernata zawarta jest uwaga, że u Pileckich czas mu schodził na czytaniu wśród wielości ksiąg; po drugie zaś wiadomo, że Jan Pilecki młodszy posiadał na zamku pilickim zasobną bibliotekę, założoną przez jego dziadka, Jana kasztelana krakowskiego⁵. Można zatem również postawić hipotezę, że książki, na których uwiecznił się Biernat z Lublina, należały do biblioteki Pileckich. Przyjmiemy jednak, że druki, na których znajdują się podpisy Biernata, a brak znaków własnościowych Pileckich, należały do biblioteki Lubelczyka. Wychodząc z tego założenia, znaną część biblioteki Biernata z Lublina trzeba poszerzyć o jeszcze jedną pozycję.

¹ K. Kantak, *Nowe szczegóły biograficzne o Biernacie z Lublina*. „Reformacja w Polsce” 1934, s. 160–161.

² A. Grychowski, *Na marginesie notatki autobiograficznej Biernata z Lublina*. „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 4, s. 519–520. — S. Grzeszczuk, *O notatkach autobiograficznych, lekturach i bibliotece Biernata z Lublina*. „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1988, nr 1/2.

³ Wyjątkami są tu: domniemany wpis w r. 1501 Bernarda do metryki Akademii Krakowskiej oraz umieszczenie jego dzieła na indeksie ksiąg zakazanych w kilkadziesiąt lat po śmierci autora.

⁴ Zob. S. Grzeszczuk, *Biernat z Lublina w świetle źródeł staropolskich*. „Zeszyty Naukowe WSP w Rzeszowie” nr 8 (1991), s. 15–16.

⁵ Zob. F. Sikora: *Pilecki (Granowski) Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*, t. 26 (1981), s. 258; *Pilecki Jan*. W: *ju.*, s. 262.

W Bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie przechowywane jest dzieło Roberta Caracciolusa: *Sermones quadragesimales de peccatis*, Offenburg 1496, wytłoczone w oficynie Kiliana Fischera (GW 6085)⁶. Na k. r 1r znajduje się pod tekstem drukowanym rękopiśmienna notatka czerwonym atramentem: „*Emit Bernardus Lublinius 18 gr[ossis]*”⁷. Nad tą notatką widnieje inna, późniejszą ręką: „*1496 ex Italia hic Liber*”. W tekście kazań Caracciolusa znajduje się dużo glos, sporządzonych zarówno przez Biernata z Lublina, jak przez innych, późniejszych czytelników.

W czerwcu 1494 synowie wojewody ruskiego Jana Pileckiego, Jan i Stanisław, wpisali się do metryki Akademii Krakowskiej. We wrześniu 1496 Biernat z Lublina nabył w Krakowie dzieło św. Augustyna *Opuscula* (zawartość: *Meditationes, Soliloquia* itd.) wytłoczone u Octaviana Scota w Wenecji w r. 1483 (GW 2863), którego to dzieła egzemplarz przechowywany jest w Bibliotece Jagiellońskiej⁸. Notatka późniejszą ręką na książce z kazaniem Caracciolusa „*1496 ex Italia hic Liber*” może nasuwać przypuszczenie, że zakupił ją we Włoszech Biernat z Lublina. Czy było to możliwe? Nie mamy żadnych dowodów, ale bardzo prawdopodobne wydaje się, że Biernat z Lublina był preceptorem młodych Pileckich w czasie ich studiów w Krakowie, a niewykluczone, że wyjeżdżali oni również do Włoch.

Zapiskę o proveniencji książki wolno by też wiązać z pochodzeniem autora i miejscem powstania jego kazań: Roberto Caracciolus (1425–1475) był Włochem i we Włoszech pisał swe *Sermones*. Możliwe, że poprzez Włochy egzemplarz książki włoskiego kaznodziei franciszkańskiego trafił do Polski.

Glosy na marginesach sporządzone przez Biernata z Lublina mają charakter indeksowy, podobnie jak w innych znanych egzemplarzach pochodzących z jego biblioteki⁹. Na jednym miejscu znajduje się jednak nota odmiennego typu, zwięźle określająca treść kazania — tzw. glosa tematyczna, i to w dodatku w języku polskim. Na k. 152r–156r *Sermones quadragesimales de peccatis* znajduje się kazanie *De sanctissima fide*. Do niego właśnie odnoszą się 3 rzędkie napisane przez Biernata z Lublina na dolnym marginesie k. 153v:

Co yest wyara
Czim ma bic mocnyona
K czemu poziteczna

Egzemplarz kazań Caracciolusa znajdujący się w Bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej jest uszkodzony. Brak w nim 8 pierwszych kart. Cały

⁶ Inkunabuł ten nie ma dotychczas sygnatury, ponieważ zasób zbiorów specjalnych (kilkaset rękopisów i kilka tysięcy starych druków) jest obecnie — staraniem ks. dra Jana Bednarczyka, dyrektora Biblioteki — porządkowany. Egzemplarza tego nie notuje centralny katalog: *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*. Moderante A. Kawecka-Gryczowa. T. 1, cz. 1. Composuerunt M. Bohonos et E. Szandorowska. Wratislaviae 1970; podobnie w t. 2 (1993).

⁷ Identyfikacja charakterystycznego pisma Biernata z Lublina była możliwa dzięki podobiznom jego autografów opublikowanym przez Grzeszczuka (*O notatkach autobiograficznych, lekturach i bibliotece Biernata z Lublina*).

⁸ Zob. *Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis [...]*. Per ordinem alphabeti digessit W. Wiśłocki. Kraków 1900, s. 45.

⁹ Zob. A. Kawecka-Gryczowa, *Fragmenta*. „Pamiętnik Literacki” XLIII, 1952, z. 3/4, s. 972–973.

inkunabuł nosi ślady zawilgocenia, przez co część glos umieszczonych na marginesach jest wyblakła i nieczytelna. Oprawa współczesna ze skóry, wraz z klamrami, tak jak i cała książka – uszkodzona m.in. przez wilgoć i robaki. Na marginesie k. 9r znajduje się zapiska proveniencyjna: „*Pro Bibliotheca Confrat[rum] Presbyt[erorum] Decanatus Zaturien[sis]*”.

Odnalezienie następnej książki z biblioteki Biernata z Lublina nie tylko nie umniejsza niejasności w jego biografii, ale wprost przeciwnie: listę zagadek związanych z jego życiorysem poszerza.